

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
«НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ
АГРАРНОЇ СФЕРИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ
І ПРАКТИКИ

Колективна монографія

За загальною редакцією: Лукача В. С.

Ніжин – 2017

УДК 330.3:631.11

ББК 65.32

С 83

Рекомендовано до друку вченою радою ВП НУБіП України «Ніжинського агротехнічного інституту» (протокол № 5 від 30.11.2017 р.).

Авторський колектив:

д-ри наук: Барановський М. О., Савчук В. К.

канд. наук: Беспала О. В., Власенко Д. О., Кривець О. О., Кушніренко О. А., Литовченко В. П., Машкова Т. В., Мельник Л. В., Орехова А. І., Пугаченко О. Б., Рябенко В. В., Самусь Г. І., Сологуб Ю. І., Толочко С. В., Фоміна Т. В., Хомич В. І.

аспіранти, здобувачі: Ковбаса Т. А., Петруха С. В., Рябенко Л. М.

За загальною редакцією:

Лукач Василь Степанович – кандидат педагогічних наук, доцент, директор ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Рецензенти:

Гудзинський Олексій Дмитрович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Столяренко Оксана Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту ВП НУБіП України «Ніжинського агротехнічного інституту».

Стратегія економічного розвитку суб'єктів аграрної сфери: актуальні питання

С. 83 **науки і практики:** колективна монографія / За заг. ред. В. С. Лукача. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., – 2017. – 248 с.

ISBN 978-617-640-358-6

У монографії розглянуто світоглядні засади, теорію та методологію пізнання сутності та еволюцію стратегії економічного розвитку підприємств аграрної сфери; розвинуті концептуальні підходи до оцінки розвитку суб'єктів господарювання у галузі сільського господарства; оцінено стан та тенденції обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку підприємств окремих галузей сільськогосподарського виробництва; систематизовано напрями поліпшення обліково-інформаційного забезпечення управління природними ресурсами підприємств; обґрунтовано основні соціально-гуманітарні та демографічні аспекти підготовки фахівців аграрного сектору економіки; розглянуто методи і моделі, використовувані при моделюванні системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Для науковців, викладачів і студентів ВНЗ та фахівців підприємств аграрної сфери.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних розрахунків та інших відомостей

ISBN 978-617-640-358-6

УДК 330.3:631.11

ББК 65.32

© Колектив авторів, 2017

© ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут», 2017

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Власенко Д. О., Самусь Г. І.

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ 5

Петруха С. В.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 28

РОЗДІЛ 2.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Барановський М. О.

ПОСТРАДЯНСЬКА ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ: ГЛИБИНА, ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ 55

Орехова А. І.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ КОНТРОЛІНГУ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 70

РОЗДІЛ 3.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Ковбаса Т. А.

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЗАГОТІВЕЛЬ ТА ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА 78

Кушніренко О. А.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У КОНТЕКСТІ ПОЛОЖЕНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 106

РОЗДІЛ 4.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ПРАВОВЕ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Машкова Т. В.

ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АУКЦІОНІВ ТА ОБЛІКУ 135

Фоміна Т. В., Пугаченко О. Б.

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ 147

РОЗДІЛ 5.

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Безпала О. В., Сологуб Ю. І.

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ
ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ 162

Литовченко В. П.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 172

Мельник Л. В., Кривець О. О.

ПРИРОДНО-ТЕХНОГЕННА БЕЗПЕКА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ НА
ПРИКЛАДІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУСПІЛЬНО-
ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ 181

Толочко С. В., Хомич В. І.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ В АГРАРНИХ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ 196

РОЗДІЛ 6.

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Рябенко В. В., Рябенко Л. М.

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЇХ СТРАТЕГІЙ 215

Савчук В. К.

ПАРАДИГМА АНАЛІТИЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ 229

РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Безпала Ольга Василівна

*кандидат географічних наук, старший викладач
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

Сологуб Юрій Іванович

*кандидат географічних наук, доцент
Національний університет харчових технологій*

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Вступ. В умовах адаптації сільського господарства до ринкової економіки країн Європейського простору, важливим є вивчення усіх взаємопов'язаних факторів його розвитку:

- демографічних (динаміка кількості працездатного населення, природний і механічний рух населення, статеві-вікова структура та ін.);
- соціально-економічних (ринок праці, безробіття, структурні зміни в економіці, система оплати праці, охорона здоров'я, умови відновлення працездатності, житлові умови, організація побуту, оздоровлення, відпочинку та ін.);
- освітньо-культурних (інтелектуальний рівень, освіта, кваліфікація, набутий досвід, загальний рівень культури, ментальність, ставлення до праці та ін.).

Одним із основних соціально-економічних факторів розвитку сільського господарства є населення як головна виробнича сила та споживач кінцевої продукції галузі. Саме від кількості, динаміки, структури та розміщення населення залежить формування і розвиток кількісних характеристик трудового потенціалу сільського господарства країни. Тому дослідження якісних та кількісних показників стану, розвитку та функціонування демографічного потенціалу є особливо актуальним з огляду на депопуляційні процеси в Україні. Демографічна ситуація, яка склалася в Україні в цілому, в усіх її регіонах визначається як критична, як така, що здатна загрожувати національній безпеці, соціально-економічній та суспільній стабільності країни.

Вагомий внесок у дослідження проблем використання трудового потенціалу та його складових внесли і вносять такі відомі вчені, як

О. А. Бугуцький, Д. Богиня, М. Голдін, М. Долішній, В. Дієсперов, В. Злупко, О. Котляр, В. Костаков, Г. Купалова, В. Лишиленко, Є. Лібанова, І. Лукінов, В. Онікієнко, Б. Попов, П. Саблук, М. Скаржинський, К. Якуба та інші.

Природній рух населення України. Формування трудового потенціалу сільського господарства – це процес постійного поновлення його кількісного та якісного складу. Кількісний склад трудового потенціалу відображений населенням працездатного віку. Якісний – такими характеристиками працездатного населення як освіта, кваліфікація, інтелектуальний розвиток тощо [2].

За даними Держкомстату, чисельність населення України впродовж 1990-2016 року скоротилося на 8 млн. 965 тис. осіб і на 1 січня 2017 року цей показник склав 42 млн. 591 тис. осіб [9] (рис. 1).

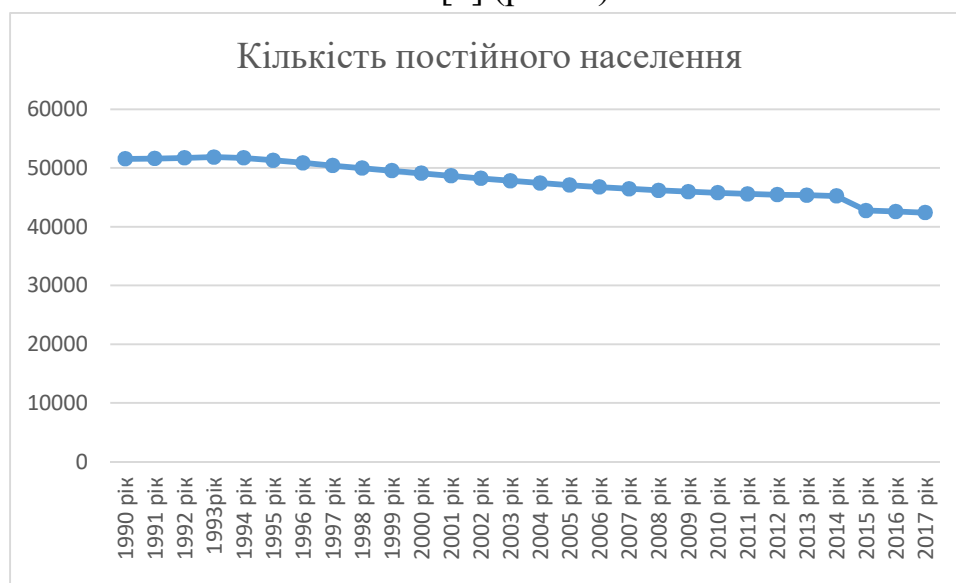

Рис. 1. Кількість постійного населення впродовж 1990-2017 років [9]

Найбільша чисельність наявного населення спостерігається у промислових областях України, а саме, у Донецькій (4 млн. 244 тис.), Дніпропетровській (3 млн. 230 тис.), Харківській (2 млн. 701 тис.) областях. В той час як найменшу кількість населення мають такі аграрні області як Чернігівська (1 млн. 33 тис.), Кіровоградська (965 тис.) та Чернівецька (908 тис.) області. Але слід зауважити, що перша група областей має найвищі темпи скорочення чисельності населення у порівнянні з іншими областями України, що є проявом негативних соціально-економічних, військово-політичних, екологічних та ряду інших факторів (рис. 2).

За прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ чисельність населення України буде скорочуватися і в наступні роки, і його чисельність у 2050 роках буде ледь перевищувати 40 млн. чол. [3].

Рис. 2. Кількість постійного населення на 1 січня 2017 року [9]

Особливо гостро загострення демографічної кризи позначається на сільській місцевості, що призводить до зменшенням людності сіл, близько третини яких сьогодні перебуває за межею самовідтворення. Лише за 2010–2017 рр. сільська поселенська мережа втратила понад 200 населених пунктів [9]. Скорочується трудовий потенціал сільського населення, знижується зайнятість, зростають безробіття та міграційні процеси. Відбувається руйнація сільської поселенської мережі, погіршується структурне її співвідношення, втрачається функціональна приналежність малих населених пунктів.

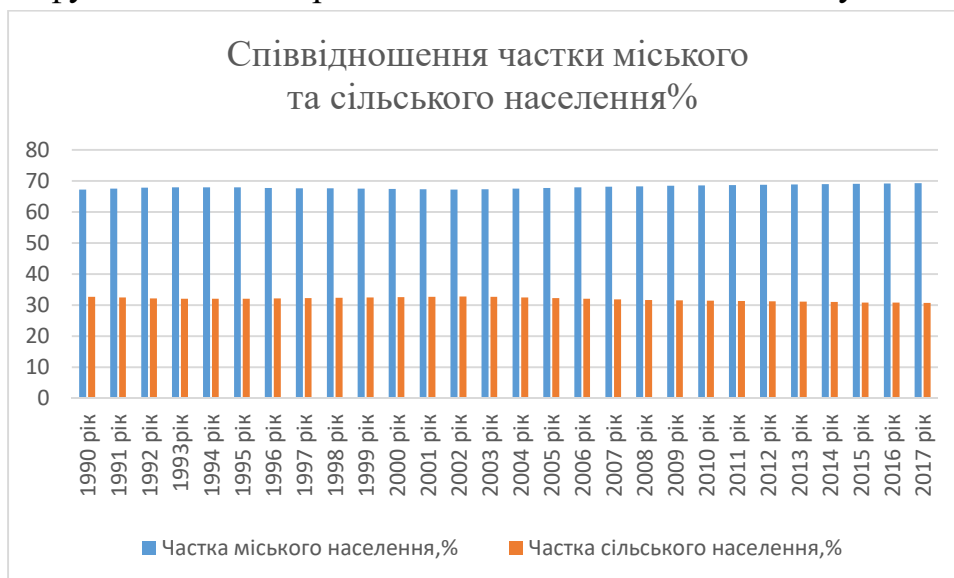

Рис. 3. Питома вага міського та сільського населення України впродовж 1990-2017 років

Впродовж останніх 20 років частка міського населення постійно збільшувалася, а сільського, – навпаки, зменшувалася. На 1 грудня 2017 року питома вага сільського населення становила 30% (рис. 3).

Загострення демографічної ситуації у сільських поселеннях відбувається через низку чинників, основними серед яких можна виділити наступні: значний спад сільськогосподарського виробництва, відсутність престижності та привабливості праці у сільськогосподарській галузі, низькі закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію, важкі умови праці, недостатній розвиток інфраструктури, зниження доходів населення, закриття мережі підприємств соціальної інфраструктури, низький рівень соціального забезпечення населення сільської місцевості. Як наслідок складаються несприятливі умови для розвитку трудового потенціалу сільського господарства України.

Україна переживає демографічну кризу, яка обумовлена як несприятливим природним рухом населення, так і низьким міграційним приростом населення (рис. 4).

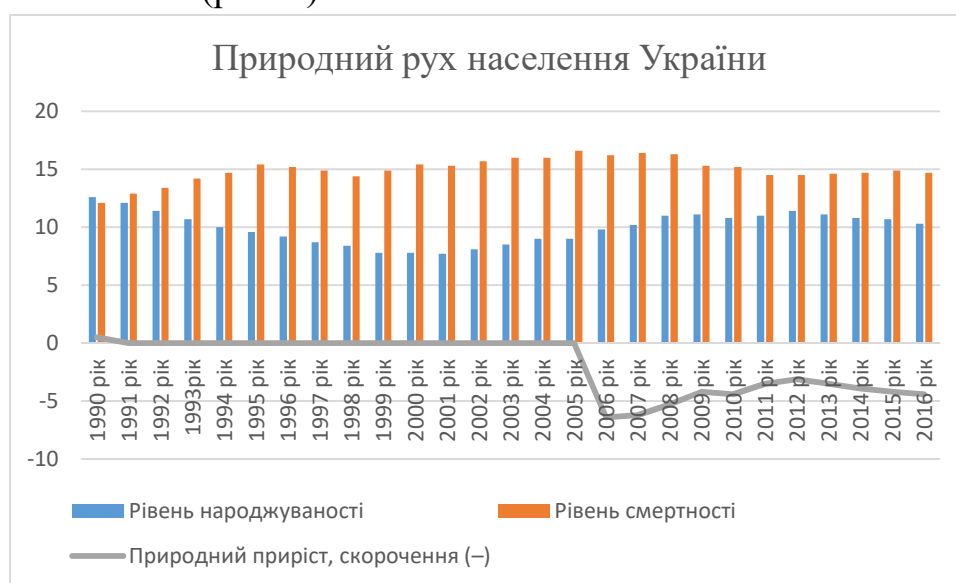

Рис. 4. Природний рух населення України впродовж 1990-2016 років [9]

Так, рівень народжуваності становить 10,7 %, рівень смертності є значно вищим і складає 14,9 %. Відповідно природний приріст населення є від’ємним – -4,2 %. Слід відмітити, що починаючи з 2007 року намітилася тенденція поступового підвищення рівня народжуваності, але навіть при позитивних тенденціях народжуваності, тенденція до скорочення чисельності населення буде спостерігатися і в наступні роки. Як зазначають експерти Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ, народжуваність в майбутньому не буде забезпечувати навіть простого відтворення населення [5].

За таких умов складається несприятлива вікова структура населення. В цілому, по Україні частка дітей, віком до 15 років складає 16 %, частка осіб пенсійного віку 23%, частка працездатного населення – 61% (рис. 5).

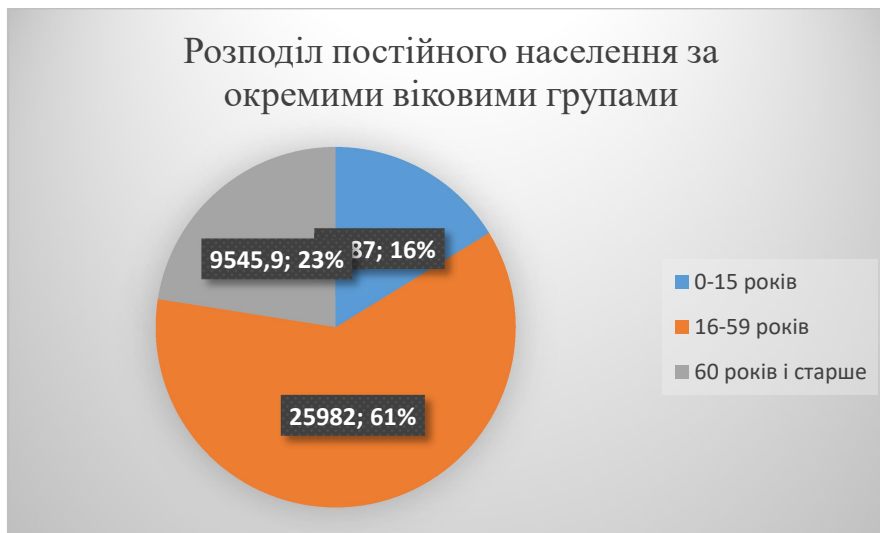

Рис. 5. Розподіл постійного населення за окремими віковими групами [9]

Очевидно, що відбувається процес старіння населення України. Згідно шкали оцінки процесу старіння ООН, країни, в яких особи у віці 65 років і старше складають 7% та більше від загальної чисельності населення, вважається населенням з переважанням пенсійного віку. Для більш детального аналізу рівня демографічного старіння населення використовується шкала польського демографа Россета. Згідно цієї шкали, якщо частка осіб у віці 60 років і старше складає 18% і більше до всього населення, то створюється надзвичайно високий рівень осіб пенсійного віку у загальній чисельності населення.

На основі розрахункових даних фахівців встановлено, що середня тривалість життя в Україні за останні роки скоротилася на три-чотири роки: у чоловіків – 56,9 років, у жінок – 70,9 років. Особливо несприятливою є ситуація в сільській місцевості, де тривалість життя дорівнює в середньому 55,8 років.

У сільській місцевості скорочення кількості сільського населення відбувається внаслідок зменшення чисельності осіб у віці молодшому за працездатний. При цьому зростає абсолютна та відносна чисельність пенсіонерів, у результаті чого відбувається старіння сільського населення та зростає демографічне навантаження на працездатне населення.

За прогнозом, частка категорії осіб пенсійного віку зросте в структурі населення України до 32% у 2050 р., частка осіб працездатного віку зменшиться – до 50%, а частка молодшого населення зменшиться – до 18% [5].

Аналіз статево-вікової структури населення свідчить про те, що «постаріло» сільське населення і населення жіночої статі. Середній вік у регіонах України коливається від 36 років на заході країни – Закарпатська, Рівненська, Волинська області, до 43 років – у Чернігівській, Донецькій і Луганській областях.

Механічний рух населення України. Якщо розглядати співвідношення чоловіків і жінок віком 60 років і старше по відношенню до всього населення країни, то жінок буде двічі більше.

Одним із негативних факторів формування трудового потенціалу для сільського господарства України є еміграція економічно населення України. Зокрема, міграційний рух населення із сільської місцевості слід вважати основним фактором абсолютного і відносного скорочення сільського населення та погіршення демографічної основи формування трудових ресурсів (рис. 6).

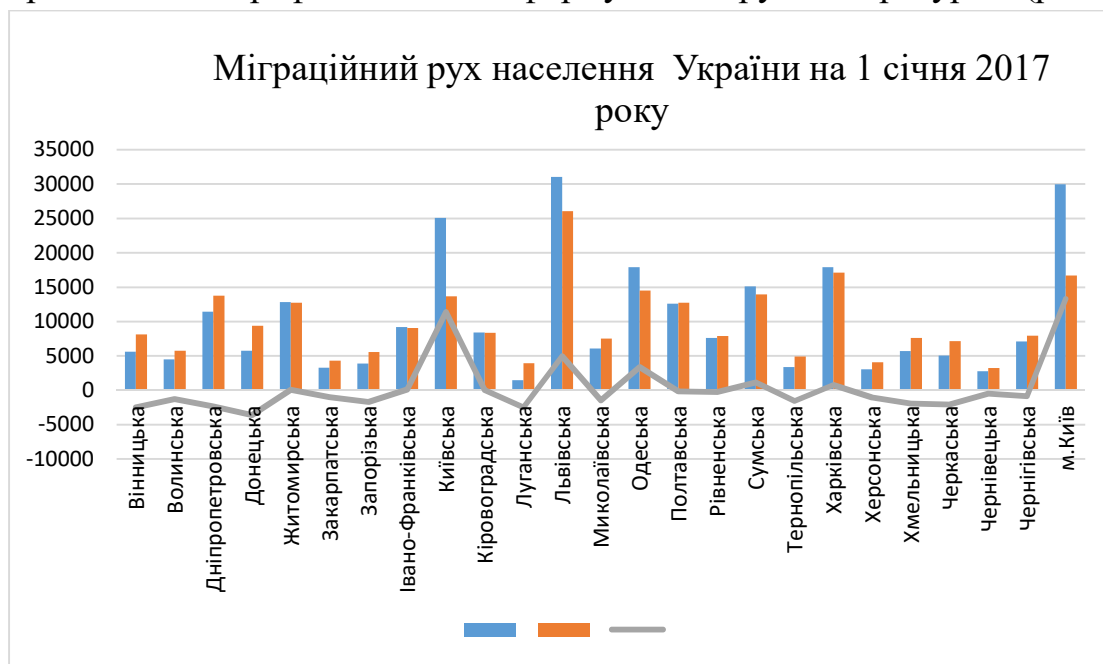

Рис. 6. Міграційний рух населення України на 1 січня 2017 року [9]

Вирішальними факторами відтоку населення із сільської місцевості у міські поселення та за кордон є негативні мотиваційні очікування у сфері трудових доходів сільських жителів, якісний розрив у розвитку сфери обслуговування, нерозвиненість соціально-житлової інфраструктури у сільських поселеннях, критичний стан загальноосвітніх навчальних закладів, відсутність професійно-технічних закладів навчання та лікувально-профілактичних закладів. Окрім цього, у даний час на міграційні процеси впливає дуже низький рівень мотивації аграрної праці, незначний рівень механізації трудових процесів, умови праці у поєднанні із заробітною платою, яка є меншою порівняно з іншими галузями економіки. Щорічно втрачається якість людського потенціалу, оскільки контингентами емігрантів є переважно особи молодого та середнього працездатного віку з високим освітнім рівнем.

Переважну більшість вибулих становлять, як правило, кваліфіковані кадри, зокрема трактористи-машиністи, водії, спеціалісти з ремонту сільськогосподарської техніки. Відтік кваліфікованої молоді із села призводить не тільки до погіршення структури трудових ресурсів, а й негативно

позначається на результатах господарювання. Крім того, слід ураховувати і матеріальний збиток, адже кошти, витрачені на підготовку кадрів для сільського господарства, переходять в інші галузі [7].

Варто додати, що у сучасних умовах формування і становлення нової економічної системи очевидним є те, що сільське господарство потребує кардинальних реформ. Старі форми власності (державна і кооперативна) вже не можуть більш ефективно забезпечувати необхідною продукцією населення. Почали з'являтися нові форми власності, такі як приватні та фермерські господарства. У 2015 році в Україні діяло 46744 сільськогосподарських підприємств. 94,5% з них склали малі підприємства, 5,4% – середні, і лише 0,1% – великі сільськогосподарські підприємства. Відповідно, частка зайнятих на малих підприємствах складала 34,7%, на середніх – 57,9%, на великих – 7,4%. Варто додати, що частка економічно активного населення, зайнятого у сільському господарстві впродовж 2010-2014 років коливалася у межах 4%.

Висновки. Таким чином, зменшення чисельності населення України, яке розпочалось наприкінці минулого століття, зумовлене як прямими, так і непрямыми втратами. Перевищення чисельності померлих над чисельністю народжених, пов'язане переважно із низькою народжуваністю і постарінням населення, невелике додатне сальдо міграції не створюють перспективної оцінки щодо чисельності населення України, зрушень його статеві-вікового складу та формування трудового потенціалу однієї з найважливіших галузей економіки – аграрної сфери. Тому відтворення і розвиток трудового потенціалу можливий лише завдяки поліпшенню стану основних демографічних показників та регулювання трудової міграції, що у свою чергу пов'язано з низкою заходів соціально-економічного, адміністративного, управлінсько-технологічного, правового характеру на державному та регіональному рівнях.

Необхідно реформувати систему охорони здоров'я, на якій негативно позначилися зміни соціально-економічних умов, а також збільшити асигнування на розвиток цієї сфери. У сфері поліпшення здоров'я, зниження смертності та підвищення тривалості життя населення необхідні заходи по підвищенню якості життя, профілактиці шкідливих і небезпечних виробничих факторів, у поліпшенні санітарно-епідемічної та екологічної ситуації, реформування системи охорони здоров'я, стимулюванні позитивних зрушень у поведінці та способі життя людей [4].

У питаннях сімейної політики та народжуваності основною метою має бути формування системи особистих і суспільних цінностей, орієнтованих на створення сім'ї з двома дітьми, зміцнення та підвищення її виховного потенціалу як основного осередку відтворення населення. Об'єктами безпосередньої уваги держави повинні бути молоді сім'ї та сім'ї з дітьми [1].

Також необхідно звернути увагу на обмеження фінансових ресурсів і наявність багатьох проблем у сфері демографічного розвитку та визначити пріоритети в розрізі кожного з регіонів, обов'язково передбачивши джерела й обсяги бюджетного фінансування [8].

Вважаємо, що для регулювання демографічних процесів у сільській місцевості держава повинна: стабілізувати чисельність населення регулюванням міграційних потоків та закріплення молоді у сільській місцевості, шляхом створення умов для відкриття ними власних фермерських господарств, таким чином призупинивши депопуляцію сільського населення. Для розвитку фермерського господарства необхідне створення спеціальної кредитної програми з низькими процентними ставками. Проблема зайнятості молоді на селі повинна включати: працевлаштування, організацію дозвілля, соціальну активність, розвиток власної підприємницької ініціативи.

З метою закріплення на селі усіх статево-вікових груп населення, необхідно забезпечити інтенсивний розвиток галузей невиробничої сфери, яка сприятиме створенню робочих місць для молоді. Поліпшення добробуту населення, розвиток культури, освіти, медицини, побутового обслуговування та розробки заходів соціально-економічного характеру сприятимуть стабілізації виробництва, забезпечення його трудовими ресурсами, їх природному відтворенню та поліпшенню демографічної ситуації.

Потрібно підвищити рівень оплати праці висококваліфікованих працівників, забезпечити належні умови праці та відпочинку, стимулювати мотивацію працівників до саморозвитку та підвищення рівня кваліфікації, впровадити інституційні зміни у сфері надання освітніх послуг, консультаційних послуг, адаптації знань і навичок через підвищення кваліфікації до сучасних вимог господарювання. Як свідчать дослідження динаміки одного з головних показників соціальної ефективності працівників, що має сприяти боротьбі з безробіттям – рівня заробітної плати у сільській місцевості, вона залишається у 3,5 рази нижчою за рівень заробітної плати у промисловості та економіці в цілому. Рівень оплати праці в сільському господарстві становить 70% від середнього по економіці країни. За межею бідності знаходиться 16,8% сільських домогосподарств, у 48,8% – сукупні витрати не перевищували рівень про-житкового мінімуму.

Однією з головних проблем є підвищення якості освіти в сільських школах, яка залишає бажати кращого, хоча є й винятки. Серед причин цього: застаріла матеріально-технічна база; брак сучасного інформаційного супроводу; зниження рівня підготовки кадрового потенціалу та низький соціально-економічний захист сільських учителів. Особливо невирішеність побутових питань призводить до щорічного зниження кількості молодих фахівців, які

готові розподілитися після закінчення вищих навчальних закладів у сільські школи. Катастрофічного розвитку набуває ситуація з викладачами іноземної мови, що є неприпустимим в умовах входження України в Європейський Союз.

Тому пріоритетним завданням держави є знаходження шляхів і механізмів регулювання та поліпшення стану демографічних процесів. Демографічні проблеми потребують розробки науково обґрунтованої комплексної програми подолання демографічної кризи, яка б охоплювала не тільки питання простого відтворення населення, але й його розвитку у широкому соціальному контексті. Необхідно розробити сучасну ідеологію демографічного розвитку України, слід посилити наукові розробки в галузі демографічних та гендерних досліджень, їх фінансову підтримку. Це має бути основним змістом демографічних стратегій держави сьогодні.

Література:

1. Богданович В. Шляхи подолання демографічної кризи в умовах соціально-економічних трансформацій / В. Богданович // – Вісн. Національної академії державного управління при Президентові України. – 2006. – № 4. – С. 207-214.

2. Васильчук Н. О. Демографічні чинники впливу на трудовий потенціал [Електронний ресурс] / Н. О. Васильчук // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1(1). – С. 51-52. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_1\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_1(1)_12)

3. Демографічна криза в Україні: причини та наслідки [Текст] : дослідження / Е. М. Лібанова [та ін.] ; ред. С. І. Пирожков ; Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Державний комітет статистики України. – К. : ІВЦ. Держкомстат України, 2003. – 230 с.

4. Лібанова Е. Як подолати демографічну кризу / Лібанова Е. // Праця і зарплата. – 2007. – № 12. – С. 4-5.

5. Населення України. Трудова еміграція в Україні [Текст] : [монографія] / Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, Держ. ком. статистики України, Укр. центр соц. реформ ; [редкол.: Лібанова Е. М. (відп. ред.), Позняк О. В., Малиновська О. А.]. – К. : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 265 с.

6. Населення України: Імперативи демографічного старіння [Текст] : [монографія] / [Аксьонова С. Ю. та ін.] ; Нац. акад. наук України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи, Фонд ООН в галузі народонаселення. – Київ : Адеф-Україна, 2014. - 285 с.

7. Савіцька І. М. Відтворення людського капіталу сільської місцевості: сучасний стан та тенденції розвитку / І. М. Савіцька // Науковий вісник

Наукове видання

За загальною редакцією: Лукача В. С.

**«СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ
АГРАРНОЇ СФЕРИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ
І ПРАКТИКИ»**

Колективна монографія

Літературний редактор – Хомич Вікторія Іванівна

Дизайн і комп'ютерна верстка – Макаров Дмитро Олександрович

Підписано до друку 11.12.2017
Гарнітура Times
Тираж 300 прим.

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 14,4
Замовлення № 1478

Папір офсетний
Обл. вид. арк. 15,5

Віддруковано з оригінал-макету замовника ПП Лисенко М.М.
м. Ніжин, вул. Шевченка, 20 Тел. (04631) 9-09-95, (067) 4412124
E-mail: vidavec.lisenko@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №2776 від 26.02.2007 р.